

SISEMINISTEERIUM

Vana-Võromaa käsitöösektori uuring

Võru Instituut

VÕRU 2014

Sisukord

Vana-Võromaa käsitöösektori uuring.....	1
SISSEJUHATUS	3
UURINGU PIIRKOND, MEETOD JA VALIM	4
Uuringu piirkond.....	4
Kogum ja valim	7
I OSA – VANA-VÕROMAA KÄSITÖÖSEKTORIST	9
II OSA – ÜLEVAADE KÄSITÖÖLISTEST JA NENDE TEGEVUSEST	12
III OSA – KÄSITÖÖTOOTED JA KOHALIKU OMAPÄRA KASUTAMINE TOODETES. MATERJALI HANKIMINE JA TOOTMISE MAHT.....	13
IV OSA – MÜÜK JA REKLAAM, VÕRO KÄSITÖÖ INTERNETIPOE PERSPEKTIIV.....	16
V OSA – KOOSTÖÖ JA KÄSITÖÖETTEVÕTLUSE LAIENEMINE	17
KOKKUVÕTE UURINGUEESMÄRKIDE TULEMUSTEST	19
Kasutatud allikad	22
LISA 1 - Võro internetikaubamaja käsitöö kaubavalik.....	24
LISA 2 - Intervjuu struktureeritud küsimustik	28

SISSEJUHATUS

Uuring toimus projekti „Vana-Võrumaa piirkonna prioriteetsete arenguprojektide ettevalmistamine 2014 aastal“ raames. Nimetatud projekt on jätkuks 2013. aastal toimunud tegevustele, milleks olid Vana-Võrumaa piirkonna omapäral põhinevate arenguideede kogumine, omapära kasutava ettevõtluse uurimine ning arendatavate valdkondade väljaselgitamine. Kogu projekti üldeesmärgiks on toetada Vana Võrumaa kultuuripärandile toetuva ettevõtluse arengut.

Vana-Võrumaa kultuuripiirkonna üheks omapäraga seotud valdkonnaks on käsitöö. Uuringu eesmärgiks oli info kogumine käsitöö valdkonna arendusvajaduste väljaselgitamiseks.

Uuringu eesmärgiks ja oodatavaks tulemuseks oli saada ülevaade:

- (1) kui palju ja millised eraisikud/ettevõtted tegelevad käsitöö sektoris
- (2) milliseid käsitöötooteid luuakse ja toodetakse Vana-Võromaal
- (3) milline on käsitöökaupade tootmise maht ning müük, kuidas hinnatakse oma võimekust laieneda
- (4) käsitööettevõtlusega seotud probleemidest
- (5) käsitöö tegijate huvi ja arvamised koostöö vajalikkuse osas

Uuringus osalejatele pakuti võimalust osaleda võro interneti-kaubamaja tegemisel.

Uuring oli kvalitatiivne, valimipõhine, meetodiks struktureeritud intervjuu käsitöölise/ettevõtjaga tema tootmispaigas koos toodete vaatluse ning jäädvustamisega fotodele.

Uuringu tulemuste aruanne on viie alateemana lähtudes intervjuu struktuurist. Sissejuhatavas osas on kirjeldatud käsitöösektori praegust olukorda Vana-Võromaal. Järgnevalt vaadeldakse uuringus osalenud käsitöölise/ettevõtjate üldandmeid: nende asukohta, tegutsemisaega, tööhõivet ja oskuste päritolu. Kolmas alateema vaatleb käsitööna toodetavaid esemeid, käsitöölise oskuste mitmekesisust, kohaliku pärandi ja tooraine kasutamist ning tootmismahтусid. Neljas alateema käsitleb müüki ja reklaami: kuidas kasutatakse erinevaid müügi ja reklaami kanaleid, kus on toodete turg praegu. Siin uuriti ka käsitöölise huvi Võrumaa käsitöö e-poe ettevõtmises osaleda. Viienda, koostööd ja laiennemist käsitleva alateema all uurisime käsitöölise praegust omavahelist koostööd,

konkurentsitunnetust, arvamusi koostöö kasulikkuse ja valmiduse osas ning tegevuse laiendamisega seotud probleemistikku.

Uuringu eesmärk oli leida vastused ülaltoodud küsimustele, aga lisaks ka leida konkreetseid koostööpartnereid Vana-Võromaa käsitöövõrgustiku loomiseks ning e-poe ideega kaasatulijaid. Samuti sai uuringu käigus kogutud käsitöötoodete pildipank, mis aitab saada visuaalselt ülevaadet praegustest esemetest, aga samas näitab ka kitsaskohti ning annab ideid seoses Vana-Võromaa omapära kasutava tootearendusega.

UURINGU PIIRKOND, MEETOD JA VALIM

Uuringu piirkond

Uuringu piirkond – Vana Võromaa – on tugeva identiteediga võrukeelne kultuuripiirkond Eesti kaguosas, mida piiritletakse kaheksa ajaloolise kihelkonnaga: Kanepi, Põlva, Räpina, Hargla, Karula, Urvaste, Rõuge ja Vastseliina (joonis 1). Tänapäevases haldusjaotuses on see kultuuriruum nelja maakonna osades, hõlmates alljärgnevat omavalitsusi:

Põlva maakonnas – Kanepi vald, Kõlleste vald, Laheda vald, Mooste vald, Orava vald, Põlva vald sh Põlva linn, Räpina vald, Valgjärve vald, Veriora vald;

Tartu maakonnas – Meeksi vald;

Valga maakonnas – Taheva vald, Karula vald, Tõlliste vald;

Võru maakonnas – Antsla vald, Haanja vald, Lasva vald, Misso vald, Mõniste vald, Rõuge vald, Sõmerpalu vald, Urvaste vald, Varstu vald, Vastseliina vald, Võru vald ja Võru linn.

Vana Võrumaa perifeerne asend, kaugus keskustest ning põlise rahva suur osakaal rahvastikus on hoidnud paikkonna rikkalikku kultuuripärandit, kohalikku keelepruuki, põliseid tavasid, sh käsitööoskusi.

Joonis 1. Vana Võrumaa kaart (Evar Saar, Võru Instituut, 2007)

Meetod ja andmestik

Vana Võromaa käsitöö-sektori kohta pole varasemalt tehtud läbilõikelisi uuringuid-analüüse, küll aga on loodud eri aegadel mitmeid andmekogusid (kasutatud allikad 6, 7 ja 8), mis olid ka käesoleva uuringu läbiviimisel abiks.

Käsitöö liigitatakse praegu Eestis loomemajanduse¹ valdkonda kuuluvaks, täpsemalt paigutub see kultuuripärandi alavaldkonda koos muuseumide ja raamatukogudega.

Käesoleval uuringul on kokkupuutepunkte Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt 2009. ja 2013 aastal avaldatud üle-eestiliste loomemajanduse sektori uuringutega, kus oli analüüs ning järeldused käsitöövaldkonna arengu kohta Eestis (kasutatud allikad 2 ja 3). Põhjalik Eesti käsitöösektori analüüs on tehtud Tartu ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias 2011. aastal (Eesti pärandtehnoloogia ja käsitöösektori uuring: kasutatud allikas 5).

Käsitöösektor oli esindatud Võru Instituudi poolt 2013. aastal läbiviidud sarnase meetodiga tehtud uuringus (Vana-Võromaa kultuuripärandile toetuva ettevõtlussektori valik-uuring: kasutatud allikas 10). Selles uuringus osales 6 ettevõtet, mille üks põhitegevusi majandustegevuse käibe järgi oli seotud käsitööga (palkmajade ehitus, saviehitus, sepatöö, puitmööbel, lambavillatooted, kudumid, meened).

Vana-Võromaa kultuuripiirkonna käsitöö arendusvajadustest lähtuvalt valiti käesoleva uuringu meetodiks kvalitatiivne uurimismeetod – struktureeritud intervjuu. Selline meetod võimaldas uurijate käsutuses oleva aja- ning raharessursiga vajalik info koguda. Uuring plaaniti läbi viia individuaalsete suuliste vestluste vormis käsitöölise tegutsemispaigas, intervjuu aluseks oli struktureeritud küsimustik (vt aruande lisa 2). Lisaks oli eesmärgiks tutvuda kohapeal käsitöölise toodetega ning pildistada küsitletavate loodud käsitööesemeid.

Kasutatud meetodi puhul saame uuringu tulemusi ja järeldusi üldistatult laiendada kogu Vana-Võromaa käsitöösektorile, aga uuringu aruandes väljatoodud protsentuaalsed tulemused on seotud vaid uuringu käigus kujunenud valimiga.

¹ Loomemajandus on Eestis defineeritud 2005. aastal ja selle järgi on loomemajandus majandussektor, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskustel ja andel ning mis on võimeline looma heaolu ja töökohti intellektuaalse omandi loomise ja kasutamise kaudu. Definitsiooni ja alavaldkondade jaostust kasutatakse erinevate uuringute läbiviimisel (Allikas Looveesti koduleht: <http://www.looveesti.ee/loomemajandusest/loomemajandus-eestis.html>)

Kogum ja valim

Kogumi määratlemisel ning uurimiseks valimi tegemisel kasutati kombineeritult mitut meetodit. Varasemate andmekogude (kasutatud allikad 5, 6 ja 7) põhjal koostati esmalt kõigi teadaolevate käsitöölise ning käsitööga tegelevate ettevõtete nimekirjad, kes tegutsevad Vana-Võrumaal. Kogumi mahuks sai 255 juriidilist või füüsilist isikut. Kogumi andmestiku koostamisel fikseeriti isikute teadaolevad käsitööoskused, seejuures kasutati põhiliselt Rahvakultuuri Keskuse andmekogu klassifikaatorit, aga mõni oskus on ka täpsemalt välja toodud (nt punutiste asemel on täpsemalt välja toodud laastukorvide valmistamine). Kogumis on esindatud 36 erinevat käsitööoskust (vabas järjestuses):

1. KUDUMINE
2. HEEGELDAMINE
3. LAPITÖÖ
4. TAIMEDEGA VÄRVIMINE
5. EHETE VALMISTAMINE
6. TIKKIMINE
7. MUSTRILISED PILTVAIBAD
8. MAKRAMEE
9. PITS
10. ÖMBLEMINE
11. VÖÖDE, PAELTE VALMISTAMINE
12. SIIDIMAAL
13. KANGAKUDUMINE (sh ÜLESVEDAMINE)
14. VILTIMINE
15. PUNUMINE
16. MÖÖBLITÖÖD
17. PUUSEPA-, TISLERITÖÖD
18. JALANÕUDE VALMISTAMINE
19. SEEBI KEETMINE
20. KLAAS, KLAASVITRAAZ
21. PILLIDE VALMISTAMINE JA PARANDAMINE
22. KÄSITÖÖVAHENDITE MEISTERDAMINE
23. NÕELTEHNIKAS KUDUMINE
24. SEPATÖÖD
25. NAHATÖÖD, PARKIMINE, KÖÖSNERITÖÖ
26. MÄNGUASJAD
27. SAUNATARBED
28. RAHVARÕIVAD
29. RAHVUSLIKUS STIILIS RÕIVAD
30. KERAAMIKA
31. KIVI TÖÖTLEMINE
32. LUU TÖÖTLEMINE
33. LAASTUKORVIDE VALMISTAMINE
34. VITSAKORVI VALMISTAMINE
35. ILUKIRJATÖÖD
36. KÖITETÖÖD

Kogumisse ei arvatud käsitööna palkehituse/saviehituse oskajaid, sest neid uuriti 2013 aasta uuringu käigus ning nende kohta on andmestik Võru Instituudis olemas.

Valimi koostamiseks tehti 60 isiku/ettevõtte mahus eelvalik, arvestades, et oleks esindatud võimalikult erinevate käsitööoskustega isikud ning oleks esindatus üle kogu uuringupiirkonna. Valimisse ei võetud isikuid/ettevõtteid, kelle tegevuse ja toodete kohta on Võru Instituudis juba varasemalt teavet kogutud (nt seoses vaimse kultuuripärandi nimistu kannete koostamisega, aga ka 2013. aasta omapära-ettevõtluse uuringuga). Lõpliku valimi väljaselgitamiseks täpsustati eelvaliku osas olemasolevaid andmeid ning tulemuste järgi valiti uuringuks esialgsesse valimisse 32 käsitöölisi. Valim kujunes erinevate Vana-Võromaa kantide (kihelkondade) käsitööettevõtjatest/käsitöolistest, kes teevad mitmesugustest materjalidest võimalikult erinevaid tooteid. Valiku üheks kriteeriumiks oli leida Vana-Võromaal käsitöölisi, kes oleksid valmis täitma suuremaid tellimusi ja valmistaksid Vana-Võromaa kultuuripärandiga seotud tooteid.

Kõikide intervjuude läbiviijaks oli Vilve Oja. Välitööde periood oli juulis ja augustis 2014. Käsitöölise külastused lepiti eelnevalt telefonitsi kokku ning e-posti olemasolul saadeti intervjuu küsimustik eelnevalt tutvumiseks. Vestlused toimusid enamuses käsitöölise tegutsemispaigas. Intervjuu käigus kogutud teabe ning küsimuste vastused pani uurija kirja koheselt vestluse käigus elektroonilise ankeeti või siis paberil olevasse ankeeti. Osad käsitöölised olid juba kohtumise ajaks ise küsimustikku vastuseid kirjutanud.

Välitööde käigus esmane valim muutus. Vestluste käigus selgus veel hea käsitööoskusega tegijaid, kelle kohta eelnevalt teavet ei olnud, aga neid soovitati külastada kui kvaliteetse või omapärase töö tegijaid. Valimi nimekirja sai lõpuks kokku 48 uuritavat, kellest siiski osad ei õnnestunud telefonitsi kätte saada, mõned ei leidnud sobivat aega ning mõni tegi käsitööd praegu niivõrd väikeses mahus, et see ei vastanud meie valimi kriteeriumitele.

Intervjuusid lepiti kokku ning küsimustik saadeti tutvumiseks 33-le käsitöölisele, kellest 1 keeldus üldse koostööd tegemast ja 3 keeldusid küsimustikule vastamast. 9 oli selliseid käsitöölisi, kelle juures käidi vestlemas ning koguti fotod esemetest, kuid vastused küsimustikule jäid saamata.

Uuringu seisukohast tulemuslikke intervjuusid koos fotodega sai kokku 20 käsitöölise kohta, fotodele on jäädvustatud 29 käsitöölise tooteid/esemeid.

Uuringu käigus kogutud andmestik on elektrooniliselt arhiveeritud Võru Instituudis. Andmestikku analüüsis Vilve Oja ning aruande koostasid Vilve Oja ning Külli Eichenbaum.

I OSA – VANA-VÕROMAA KÄSITÖÖSEKTORIST

Vana-Võrumaa on praegu veel suures osas traditsiooniline maaelulaadiga hajaasustuspiirkond, kus taludes elavad või taludest pärit põlised inimesed oskavad väga paljusid asju/töid ise oma kätega teha, sest see aitab paremini toime tulla. Vähetähtis ei ole ka tava - peres kombeks olnud tegemisi oskavad ka järgnevad põlvkonnad. Seega võib öelda, et Vana-Võromaa on piirkond, kus põlvest põlve edasiantud teadmised ja oskused on elavas kasutuses püsinud. Põliste oskuste hulka kuulub ka tänapäeva mõistes käsitöö tegemine.

Käsitöö on siin piirkonnas traditsiooniliselt olnud ja on ka praegu paljude inimeste jaoks selline tegevus, mis aitab perel majanduslikult paremini toime tulla. Käsitööd tehakse siis, kui selleks on parasjagu aega muude tööde vahelt või kõrvalt. Nii nagu vanastigi, on ka praegusel ajal talvine aeg peamine käsitööga tegelemise aeg. Käsitööd tehakse oma pere tarbeks, kingitusteks, aga tehakse ka lississetuleku saamiseks.

Praeguseks ajaks on pilt Vana-Võromaa käsitöömaastikul võrreldes paari põlvkonna taguse ajaga üsnagi muutunud. Traditsiooniliste käsitööoskuste kõrvale on koolituste ja kursuste kaudu tulnud uusi tehnikaid ja materjale, hästi mitmekesiseks on muutunud käsitöötoodete valik. Käsitööd mõjutab ka interneti kaudu avanenud maailm. Piirkonda on elama tulnud uudsete ideedega kunstnikke ja käsitöö tegijaid.

Käsitöö on viimasel aastakümnel muutunud taas populaarsemaks, uudsete asjade kõrval hinnatakse ka nn "juurtega" käsitööd. Samas jääb järjest vähemaks põliste oskuste ja teadmistega käsitöölisi.

Vana-Võrumaa käsitöötavade toetamise ja hoidmise mõttest lähtuvalt toimus 2009. aastal Võro Seltsi VKKF ja mõnede kohalike käsitööga seotud seltside osalusel piirkonna käsitöölise ning nende oskuste kohta andmete kogumine. Üheks eesmärgiks oli leida üles võimalikult erinevate oskustega inimesed, kes oleksid valmis vajadusel soovijaid välja õpetama. Teiseks eesmärgiks oli luua käsitöölise vabaühendus või ümarlaud, mille kaudu saaks vahendada käsitöölisi huvitavat infot, korraldada vajalikke koolitusi ja ka õpetada edasi traditsioonilisi oskusi (kasutatud allikas 4). Käsitöökoogu ei ole praeguseni aktiivselt tööle hakanud ja põhipõhjuseks on eestvedaja(te) puudumine. Toonaste küsitluste tulemustest on näha, et ootused käsitöölise koostöökogule olid samad, kui need on praegugi. Koostöökogu rolli püüab praegu kanda MTÜ Näputüüselts, kes vahendab käsitöölisele infot, korraldab väiksemaid oskuskoolitusi ja suhtleb aktiivsemate käsitöölisega. 2013. aastal on seltsi poolt koostatud infovoldik Vana-Võromaa käsitöö ja tegijate kohta (kasutatud allikas 9). Siiski ei ole jõutud korraldada ühiselt laatadel ja messidel käimist.

Väiksemaid (kihelkonna, valla või mitme küla piires) käsitöölise koostöövõrgustikke on piirkonnas kümnekond. Arvukalt (umbes 70 ringis)² on küll harrastusliku ja ajaviitelise eesmärgiga käsitööringe, mis tegutsevad küla- või rahvamajade juures. Nendes on koondunud eakamad käsitöötegijad, kes teevad näputööd vaid oma tarbeks. Lisaks täiskasvanute käsitööühendustele on käsitööringe tegutsemas ka enamuses maakoolides huvitegevuse raames.

Koostöövõrgustikuna toimivad käsitöölise ühendused Vana-Võromaa kihelkondade kaupa:

Karula kihelkonnas on MTÜ Karula Hoiu Ühingu eestvõtmisel põhjalikult uuritud kohalikke käsitöötavasid ja kirjeldatud käsitööd tegevate inimeste oskused. Aktiivsed on ka MTÜ Maavillane ja Karula Naisselts, kelle tegevused on tihedalt seotud käsitööga.

Urvaste kihelkonnas tegutseb aastast 2010 MTÜ Elovaimu Seltskond, mis ühendab sealse kandi ärksaid nooremapoolseid käsitöötegijaid, kelle südameasjaks on kohaliku piirkonna pärandi hoidmine ja edasiarendamine. Käsitöös kasutatakse Urvaste kihelkonna ja Vana-Võromaa mustreid, tegeldakse tootearendusega.

Põlva kihelkonnas on mitmeid käsitööga tegelevaid ühendusi. Põlva linnas tegutseb 1993. aastast käsitööklubi, mis ühendab paarikümmet käsitöölisi. Klubi eesmärk on hoida elavana esiemade käsitöötraditsioone ning anda kogemusi ja oskusi noortele edasi. Klubist saab nõu Põlva kandi rahvarõivaste valmistamise asjas, korraldatakse temaatilisi käsitöö päevi ja õppepäevi.

Mooste mõisas olevatesse ruumidesse on kohaliku vallavalitsuse eestvõtmisel ning toetusel asutanud mitmed käsitööettevõtjad oma töökojad (villakoda, käsitöökoda, palkehitaajate ja saviehitajate töökojad) ning mõisa üldine kuvand ning õhustik toetab selliste ettevõtmiste head käekäiku.

Räpina kihelkonnas on viimasel paaril aastal käsitöölisi aktiveerinud hiljuti valmis saanud Loomemaja, kus käsitöö tegijatel on nüüd nii kooskäimise, õppimise kui ka müümise võimalused. Loomemajas on ka võimalused alustada oma käsitööettevõttega (nn inkubatsiooni-teenus). Räpinas tegutseb ka juba 20 aastat Räpina Rahvakool, kus toimuvad erinevad käsitöökursused.

Hiljuti loodud MTÜ Veriora Tsunft koondab käsitöölisi üle Räpina kihelkonna ja on sisuliselt koostöövõrgustik, mis tegeleb oma osaliste toodete müügiga (koos käiakse laatadel ja messidel, tehakse veebipoodi), info jagamise ning toodete arendusega, koolitustega.

Vahtseliina kihelkonna keskuses tegutseb juba paarkümmend aastat käsitööühing, kus käivad koos peamiselt pensionieas käsitöölised. Käsitööühingus tehakse erinevates tehnikates käsitööd, näiteks tikkimist, kudumist, erinevate vööde punumist, valmistatakse rahvariide komplekte või rahvariide ainetel rõivaid. Suurimaks kaubaartikliks ja omaette

² *Rahvakultuuri Keskuse valdkondliku andmekogu käsitöö valdkonna andmete põhjal*

vaatamisväärsuseks on sealsed lapitekid, mida valmistatakse enamasti tellimustöödena (regulaarselt Vastseliina valla tellimusel seal sündinud lastele).

Kihelkonna põhjaosas Orava vallas on pikka aega tegutsenud tuntud keraamika-ateljee Piusa Savikoda, kus külastajate silme all valmistatakse autoritööna nii traditsioonilisi kui ka unikaalseid kunsti- ja käsitöoesemeid. Käsitöö edendamiseks tegeleb sealkandis veel Orava Maanaiste Selts, mis tegutseb külaseltsina, aga muuhulgas tegeldakse ka naiste käsitööga, sh tehakse esemeid ka müügiks.

Rõuge kihelkonnas 2010 aastal asutatud MTÜ Omatehtud ühendab peamiselt vanema generatsiooni käsitöölisi, kes lisaks käsitöö tegemisele püüavad hoida ja edendada Rõuge ja Haanja kultuuri- ja kogukonnaelu. Peamine käsitöö tegemine ja kursuste korraldamine toimub talvisel perioodil. Suviti on lahti Rõuge südames asuv ait, kus pakutakse muuhulgas müügiks kohalikku käsitööd.

Võru linn, mis asukohalt jääb Rõuge ja Põlva kihelkondade piirile, on praegu Vana-Võromaa suuremaks keskuseks ja siin on mitmeid käsitööga seotud organisatsioone. Eelpool nimetatud MTÜ Näputüüseltsi kohta võib veel lisada, et ta on tegutsenud kümme aastat, korraldatakse käsitöönäitusi ja õpiringe, käsitöötoodete arendamisel kasutatakse kohalikku kultuuripärandit ning muuseumide fondide varamut.

Lastele ja noortele käsitööoskuste õpetamisele on pühendunud Võrus tegutsev Aila Näpustuudio. Tegutses alates aastast 2001. Studios käivad koos erinevas vanusegrupis lapsed, kes saavad kohapeal valmistada erinevast materjalist mänguasju, õppides ühtlasi õblemist, tikkimist, hegeldamist ja muudki käsitööoskusi. Lapsed saavad väikeste meeskondadega koos juhendajatega käia ka laatadel oma mänguasju müümas.

Käsitöölise õpetamisega tegeleb Võrus veel kunstigalerii Avatud Ateljee.

Rahvarõivaste ja -rõivakomplektide õblemisega tegeleb Carmen Kungase käsitöötuba.

Hargla ja Kanepi kihelkondades võrgustikuna toimivaid ühendusi praegu pole. Kanepis tegutseb aastast 2006 Kanepi Seltsimaja juures käsitööring Tõmblukuga Vihmavari. Koos käivad erineva vanusega käsitööharrastajad, kes teevad käsitööd oma tarbeks. Juhendajaks on kohaliku gümnaasiumi käsitööõpetaja, kes kaasab ringi töösse aegajalt ka koolilapsi. Hargla kihelkonnas on käsitööalane ühistegevus toimumas väikestes külaseltsingutes muude tegevuste kõrval. Koikküla Külakeskuses tegutseb käsitöötuba, kus on olemas käsitööinventar, Hargla Maanaiste Klubi tegeleb käsitööga. Mõniste muuseum on kujunenud traditsioonilisi käsitöötavasid õpetavaks ning tutvustavaks paigaks.

Käesoleva uuringu jaoks koondatud, kontrollitud ja ühtlustatud andmete põhjal elab ja tegutseb 2014. aastal Vana-Võrumaal 255 käsitöölisi. 180 (70 %) andmestikus olevatest käsitöö tegijatest elab praeguse Võru maakonna piires, so Rõuge, Urvaste kihelkondades,

Võru linnas, Põlva kihelkonna lõunaosas, Vahtseliina kihelkonnas ja Hargla kihelkonna idaosas. Põlva maakonnas olevates Põlva, Räpina ja Kanepi kihelkondades, Vahtseliina kihelkonna põhjaosas on 27 % käsitöolistest (53 isikut). Valga maakonna alla jäävates Karula ja Hargla kihelkonna läänepoolsetes osades tegutseb 23 teadaolevat käsitöolist, mis on kogumist 3%. Tartumaale jäävas Meeksi vallas ei olnud teadaolevaid käsitöötegijaid.

Kuna andmestikud on kogutud peamiselt isikute põhiselt, ei peegelda andmestik käsitööettevõtete tegelikku arvu. Kindlasti on üksjagu käsitöölisi seotud mõne ettevõttega (talu, OÜ, MTÜ), mille kaudu oma toodangut realiseeritakse ning kuluarvestust peetakse. Andmestikust on näha füüsilisest isikust ettevõtjaid, keda on kokku 33 (Võru mk 19, Põlva mk 8 ja Valga mk 6). Käsitööseltse, mis praegu tegutsevad, on kokku 10 (Võru mk 5, Põlva mk 4 ja Valga mk 1).

Vanal Võrumaal on praegu tegutsemas 7 käsitööpoodi (Võru mk-s 3 ja Põlva mk 4). Käsitöö müügikohti on peale nimetatute veel piirkonna muudes poodides, infopunktides, käsitööliste töökodades/ateljeedes, turistide meelispaikades. Viimatinimetatutes müüakse tavapäraste meenete kõrval ka paiga sümbolika seotud meeneid või nipsasjakesi.

II OSA – ÜLEVAADE KÄSITÖOLISTEST JA NENDE TEGEVUSEST

Uuringu küsimustikule vastanud 20 käsitöolist jagunesid **Vana-Võromaa kihelkondade** viisi järgnevalt: Räpina 6, Vastseliina 4, Rõuge 3, Urvaste 3, Karula 2 ja Põlva 2. Esindamata on Hargla ja Kanepi kihelkonnad, kus teadaolevaid käsitöö tegijaid on väga vähe ja nende tegevus on enamasti harrastuslik.

Analüüsid käsitööliste oskusi ja praegu enim tehtavaid kaupu, saab välja tuua mõningased erisused Vana-Võromaa eri kantide kohta. Näiteks Vastseliinas tuleb rohkem esile lapitehnikas käsitöö. Räpinas, kus Räpina Aianduskoolis saab õppida tekstiilitööd, on väga erinevate tekstiilitehnikate oskustega tegijaid. Antsla kandis paistavad rohkem silma rahvariiete ja etnograafiliste esemete tegijad. Karula eristub lambavilla-käsitöö, kangakudumise ja nukkude meisterdamise poolest. Rõuges on palju vanu traditsioone järgivaid eakamaid tegijaid. Erinevates Võrumaa kantides on lisandunud keraamikaga tegelejaid. Üllatavalt tagasihoidlik on puidust väike-käsitöötoodete valmistamine.

Tegevusvormilt oli küsitletutest 8 FIE-t, 6 eraisikut, 3 eraisikut olid tegevad käsitööorganisatsioonis, 1 küsitletav kuulus osauhingusse, 1 küsitletav oli seotud nii MTÜ kui käsitöösunftiga ning 1 küsitletav tegutses ateljees.

Käsitöö oli põhitegevuseks kaheksal, lisategevus kaheteistkümmel käsitöölisel. Peamiselt tehti käsitööd lisaks palgatööle, aga käsitööga lisaks tegelejatest oli ka lapsega kodus olevaid emasid, pensionäre ja ettevõtjaid.

Küsitlute test 14 oli käsitööd teinud ning müünud kauem kui 5 aastat, alla 1 aasta käsitööd müügiks tegijaid oli 2.

Enamasti tegutsevad käsitöölised üksi või kasutatakse abijõudu oma perest. Vaid suuremate tellimuste juures (näiteks rahvariide komplektide tegemine) võetakse abijõudu väljastpoolt. Ning laadale/messile minejatele antakse oma tööd müügiks kaasa.

Käsitöö tegijate **oskused ja teadmised** on pärit mitmest allikast: 10 (50%) on saanud oma oskused ja teadmised esivanematelt või sugulastelt, 10 (50%) on õppinud meistri juures, 15 (75%) on oskusi õppinud kursustel, koolis või õpitubades, 12 (60%) on ise kuskilt õppinud (ei oska ise ka öelda, et kust täpsemalt).

Oma käsitööalaste ettevõtmiste ja oskuste üle enamasti ei kurdeta. Ainuke, mis arendamist vajab on oskus müüa - osatakse küll teha aga mitte oma kaupa müüa. Enamus käsitöölisi on võimelised tegema rohkem, kui praegu, oleks ainult ostjaid.

III OSA – KÄSITÖÖTOOTED JA KOHALIKU OMAPÄRA KASUTAMINE TOODETES. MATERJALI HANKIMINE JA TOOTMISE MAHT

Uurisime, milline on praegu Vanal-Võromaal tehtav käsitöö, kas selles kajastub paikkonna eripära, kust saab Vana-Võromaal tegutsev käsitöölise oma toodangu tarbeks materjali, kuidas tal senini kauba müük on läinud, kas aitaks kohaliku omapära kasutamine paremini kaupa müüa ja kust ta ammutab ideid uute toodete loomisel.

Käsitöötoodete valik on üsna lai. Esemeliselt tehakse enim ehk erinevaid rõivaid ja kodutekstiile, aga valik on lai ka kottide, nõude, väikemeenete ja sepi osas. Esile võiks veel tõsta kohalikust puidust omanäolise mööbli tegijaid. Vanal Võromaal on ka lõõtspillide ja kannelde meistreid, laastukorvide kudujaid, käsitöövahendite tegijaid, seebikeetjaid, puunikerdajaid, ehteseppi.

Reeglina on ühel meistril mitmeid erinevaid oskusi, müügiks tehakse päris palju erinevaid esemeid. Üldiselt on igal meistril oma "käekiri", mis seisab koos oskustest, materjalist, korrektsusest ja ilutundest. Et saada ettekujutus, mis kaupade/toodetega on tegemist, nimetame siin juhuslikus järjekorras erinevaid tooteid (sh osasid esemeid teevad mitmed käsitöölised):

Puidust seinakalendrid, tikitud oinamunakotid, keraamilised sõled, keraamikanõud (tassid, taldrükud, topsid), küünlad, kingikarbid, ehtekotid, kandekotid, paelad, ehted, savist esemed, klaasvitraaz, klaasimaal, siidisall, paberi valmistamine, koeravillast kudumid (sokid, labakud, sõrmikud, randmesoojendajad), puidust ukse sildid, nukud,

lapitekid, tikitud laualinad, tikitud voodikatted, rahvuslikus stiilis kleidid, rahvarõiva vööd, muhu tikand, telgedel kootud linased saunalinad ja käterätid, iiri pitsist heegeldatud ehted, pajakindad, heegeldatud lillekimbud, klaasist ehted, aknakaunistused, ehtekarbid, küünlaalused, metallehted (kõrvarõngad, kaelaehted, preesid, sõled, prossid), portselanmaal, maalid, puidust pusled, doomino, klotsid, erinevad vööd, punutud paelad, linased/villased pihavööd, tikandid eri esemetel, maalitud keraamilised tassid, kootud kirikindad, villased kootud sukad, rahvariide seelikud, seeliku-kupongid, vööd, koerakarvast kootud esemed, randmesoojendajad, puidust sildid, okstest nagid, kandikud, vanast viglast riidevarn.

Siia võib lisada veel esemeid, mida osatakse teha või on varem tehtud (loetelus ei korrata eri tegijate samu oskusi/tooteid):

Erinevad õmmeldud ja kootud-heegeldatud esemed, kirikindad, pitsikirjadega sokid, kasetohust asjad, pleki- ja traaditööd, laastukorvid, kipsvormid savikujude tegemiseks, tuulekellad, hobuserauad, loodusplastika, puidust talusildid, puust nikerdused, amuletid, puule põletamine, villasest lõngast kootud sallid, vooditekid, siidipaeltikandiga esemed, nahatööd, lambanahast tooted, nõelvilditud mänguasjad, võtmehoidjad, pulmapokaalid, albumid, kaardid, keraamilised seinaplaadid, nagid, vana mööbli restaureerimine, õlest esemed, roigasvoodid, laud-taburetid, kapid, servamata plangust säng.

Uuringu käigus nähtud ja jäädvustatud esemete põhjal võib öelda, et palju on omanäolisi ning ilusaid tooteid, aga **Vana-Võromaa kultuuripärandi eri võimalusi on pruugitud vähe**, või kui on pruugitud, ei ole see eseme vaataja/ostja jaoks selgelt äratuntav.

Käsitöolistest kolmandik ei osanud ühtki Võromaa eripära nimetada; kaks kolmandikku nimetas mõne kohaliku eripära, mis nende toodetes on:

- on kasutatud kohalikku materjali
- võru keel
- kinnastel-sokkidel pikad soonikased vitsad, ühevärvilised on vikeldatud mustri- ja tikin kodukoha mustreid
- rahvarõivas, kindakiri
- nukud rahvariides, vanaaegsed kepinukud
- kasutan kindakirja
- kindakiri, vöökiri
- inspiratsioon kohalikust loodusest
- kasutan naturaalseid materjale ja traditsioonilisi oskusi
- lasteaiale rahvuslikud rõivad /*kohaliku kihelkonna*/ tikandiga, lapitekid/*kohaliku kihelkonna*/triibukangast

- kaheksakanda kasutan, materjalist nt vask on traditsiooniline
- vanasõnad ja ütused /esemetele/, Võrumaa pildid
- oma talu nimega tooted, koekirjadega kindad, sukad
- Lõuna-Eesti rahvariide seelikutriibustikuga esemed omakootud riidest

Ideid esemete/toodete tegemiseks ammutavad tegijad internetist, loodusest, laatadelt, koolitustelt, näitustelt, ajaloost. Vähem nimetati paikkonna kultuuripärandiga seonduvate esemete loomist/arendamist, sest väidetavalt puudub konkreetne infoallikas kust võiks teadmisi omandada.

Ometi ollakse üksmeelselt nõus, et kohaliku omapära (võru keel, legendid, fragmendid kohalikest rahvariide seeliku triibustikest, vanad paikkonna mustrid/sümbolid jmt) kasutamine oma töödes aitaks paremini müüa.

Käsitöötoote tegemiseks **vajaminevat materjali** saavad tegijad põhiliselt Eestist: oma lähiümbrusest või Vana-Võrumaa piirest saab tooret 9 tegijat (45%), mujalt Eestist 10 tegijat (50%), omast kodust saab materjali 4 käsitöölist (20%). Väljastpoolt Eestit hangib vajaminevat materjali 6 tegijat (30%).

Materjali/tooraine osas tekstiiliinimestel probleeme polnud. Materjal saadi enamasti mujalt Eestist ja üsna palju ka Vana-Võrumaa piirkonnast. Muret tekitas lõnga värvide valiku leidmine (rahvariide seeliku, vööde jaoks on vajalikud kindlad täpsed värvid) ja lõnga kvaliteedi osas on vajakajäämisi.

Puutöömeistrid kurtsid vajaliku tooraine vähesuse (roikad, kasepähk, kuiv laud jms) või hoiustamise tingimuste puudumise üle. Ideid on palju, kuid enamasti jääb teostus toppama kvaliteetse toormaterjali taha.

Müügikaupu teevad enamasti talvisel ajal kui on rohkem aega. Need, kellel on käsitöö põhitegevus teevad kaupu aastaringselt ja/või kui tellimusi on.

Müüginahud on käsitöölistel nende endi hinnangul tagasihoidlikud: 14 tegijal (70%) jääb kaupade müügi aastamaht rahalises mõttes alla 1000 euro, 2 tegijat (10%) hindavad aastaseks sissetulekuks kuni 5000 eurot ja 2 käsitöölist (10%) müüvad kaupu kuni 10 000 euro mahus. Üle 10 000 müüginahuga tegijaid valimisse ei sattunud.

Kokkuvõtvalt:

Kõigi oskusvaldkondade juures jäigi kõlama lause, et ideid on palju, tahaks teha rohkem kui ainult ostjaid jaguks ning oleks väljundit piiri taha.

Üheks kitsaskohaks meistrite tööde juures on olnud vähesed teadmised paikkonna kultuuripärandi kasutamises. Ei osata otsida/kasutada kohalikku omapära, kuigi arvati, et sellest oleks müügi juures kasu. Ilmselt oleks käsitöösektori arendamiseks lähiajal tarvilik korraldada kultuuripärandiga seotud õppepäevi või lausa pikem kursus.

Kultuuripärandiga seotud valdkondades on tegutsemiseks ruumi palju, enamus vastanutest oli kindel, et turul on ruumi kasvaks nii neile kui uutele tulijatele. Omapära pruukimist piiravad ennekõike teadmiste/info puudumine, seda nimetati eelkõige tekstiili-käsitööliste poolt.

Kokkuvõtvalt saab uuringu põhjal välja tuua, et kohaliku kultuuripärandi võimalusi kasutatakse kesiselt (välja arvatud rahvarõivaste tegijad), kuid ollakse valmis seda tegema, kui oleks vaid teadmisi mis on Vana-Võromaa pärane.

Olulisemaks probleemiks võib nimetada ka ostjate/tellijate vähesust ning mõnes osas ka tooraine puudust.

IV OSA – MÜÜK JA REKLAAM, VÕRO KÄSITÖÖ INTERNETIPOE PERSPEKTIIV

Selle teema uurimise juures oli oluline teada saada, kuidas käsitöölised praegu oma kaupa turustavad ning millised on nende ootused uute võimaluste osas. Taheti teada kui valmis on meistrid oma töid eksponeerima ja müüma internetipoe kaudu, kas on sellist müügikanalit tarvis ja mida sellest arvatakse.

Peamine turg toodetele on kohapeal s.t kodukoha lähedal 13-l vastajal (65%). Seitsmel vastajal (35%) on kindlad tellijad, seitse käsitöölis (35%) on laiendanud oma müügivõrgustikku üle Eesti ja kolmel tegijal (15%) on õnnestunud mõned asjad müüa välismaale. Lisaks käiakse müümas laatadel, vahel turul, vahel tulevad kliendid kaubale ise käsitöölise koju/töökotta järele.

Vastuste põhjal toimub praegune toodete/teenuste turustamine enamjaolt nõnda, et klient leiab tootja üles tuttavate, teiste tellijate või sõprade kaudu. Sellist müügisuunda peavad meistrid kõige kindlamaks. Paljud meistrid müüvad oma tooteid kodukoha lähedal olevas käsitööpoe või mõnes muus müügipunktis. Vaid 8 käsitöölis on müünud oma kaupa internetikeskkonna vahendusel. Seega potentsiaali e-kaubamajaga loomiseks oleks.

Võropärase kauba müümist e-kaubamaja kaudu pooldas 17 vastanut (85%), st nemad sooviksid oma kaupu sel viisil müüa, kui selline kaubamaja tehakse. E-poe mõtet ei toetanud kaks küsitletut ja ühel oli taoline pood juba endal olemas.

Oma **tooteid reklaamib** 13 tegijat (65%), 5 (25%) on pisut tagasihoidlikumad. Kauba reklaamimisel aitavad palju kaasa kliendid - selline on enamuse vastajate (18 tegijat, so 90%)

kogemus. 14 käsitöolist nimetavad reklaami kanalina ka sõpru ja tuttavaid. Reklaamvoldiku või visiitkaardiga on vaeva näinud 9 vastajat (45%). 8 (40%) müüb oma tooteid erinevates interneti keskkondades.

Eranditult kõik tegijad panevad oma kauba müümisel põhirõhu toote heale väljanägemisele (kvaliteedile), 8 (40%) on panustanud ka ilusale pakendile, 8 on müügi juures ise atraktiivsed. Ainult viiel küsitletul (25%) käib toote juurde ka oma lugu.

Intenetipoe idee sisulisest teostatavusest

Uuringu käigus koguti käsitööna tehtud esemete pilte 29 erineva tegija tööd, seejuures keskenduti esemetele, millel on seos piirkonna kultuuripärandiga või on ese tehtud kohalikest materjalist. Samuti veendus uurija kohapeal, et esemed on tõesti kvaliteetsed. Pildivaramu põhjal koostati esmane kaubavaliku loend ning täpsustatud esemepõhine loend (vt lisa 1), seejuures arvestati ka varasemalt teadaolevate käsitöölise toodangut.

Kogutud info ja piltide põhjal võib öelda, et Vana-Võromaa käsitöö e-poe kaubavalik saaks üsna esinduslik, pakkuda oleks nii meeneid-kinke kui tarbeasju. Sisuliselt aga tuleb veel tublisti tööd teha esemete juurde käivate lugudega, mis praegu kas puuduvad või on olemas suulisena.

Käsitöölised, kellega uuringu käigus vesteldi, tahaks toodetes rohkem kasutada oma piirkonna kultuurilist eripära, kuid enamjaolt jääb see teadmatuse taha. Osad käsitöö tegijad on siiakanti mujalt elama asunud ja neil puuduvad sügavamad teadmised piirkonna kultuuripärandist. Paradoksina kõlab piirkonna põliste inimeste suust väide teadmiste puudumise kohta. Sel puhul on tegemist olukorraga, kus ise paigapeal elades ei osata märgata oma kultuuriruumi eripärasid, sest kõik on ju nii tavaline. Eripärasid tajuvad ja oskavad välja tuua just need, kes on mujalt pärit või need, kel on olnud võimalust tutvuda teiste kultuuride kombestikuga põhjalikumalt.

Teadmiste ja ideede osas on kindlasti vaja käsitöölise ringi kaasata asjatundjaid, kellelt tegijad saaksid nõu ja näpunäiteid küsida oma toodete arendamisel. Ilmselt oleks vajalik ka korraldada kursusi võro kultuuri kohta üldisemalt ning ka eriküsimustes.

V OSA – KOOSTÖÖ JA KÄSITÖÖETTEVÕTLUSE LAIENEMINE

Käsitöölise omavahelise **koostöö** või koostöö kohta teiste valdkondade ettevõtjatega (nt turism, kohaliku toidu pakkujad, kunstnikud, mainekujundajad jms) on teada, et seda tuleb ette üsna vähesel määral.

Küsitletud käsitöolistest 18 (90%) peab vajalikuks ja kasulikuks valdkonna sisest koostööd. Koostöö all mõeldakse ühist reklaami, müüki, õpitubasid, väikest võrgustikku. Sagedamini nimetati just müügi ühist korraldamist. Käsitöölised tahaksid pigem rohkem uut ja huvitavat toodangut teha kui tooteid ise müümas käia, sest meistrid ei tunne ennast kuigi tugevate müügiostustega olevat. Siin oodataksegi tuge (90%) koostööpartneritelt, turismilt, edasimüüjatelt jne.

Koostööd turismirahvaga peeti väga oluliseks (15, ehk 75% vastanuist). Käsitöölise nägemuses oli oluline saada infot, milliseid tooteid turistid enim vajaksid, loodeti leida laiemat väljundit oma töödele, uusi kontakte ja tunnustust. Turism oleks kindlasti see koht, kus oleks väljundit kohalikul (võro) kultuuril, see oleks omakorda väljakutse kohalikule meistrile.

Suurimaks takistuseks koostöövõrgustiku loomisel peeti eestvedaja(te) puudumist. Oldi valmis kaasa aitama kui oleks keegi, kes käiks välja ideid ja aitaks organiseerida. Takistusteks koostöövõrgustiku loomisel toodi veel välja eestlase kadedust, suuri vahemaid, usaldamatust, mugavust, konkurentsikartust ja koostööpartnerite leiget osavõttu.

Enamus küsitletuist on koostöö käimaminekuks ka ise valmis oma aega mõningal määral panustama.

Uuringu üheks eesmärgiks oli teada saada, milline on **potentsiaal laienemiseks**, kui paljud tahaksid oma käsitöötegevust suuremalt ette võtta ja kui valmis ollakse ise panustama algajate õpetamisel.

Küsimuste vastuste põhjal selgus, et üle poolte käsitöölise on omaette tegijad s.t et vastutavad oma toote idee, teostuse, kvaliteedi kui realiseerimise eest ainuisikuliselt. Vaid üks neljandik teeb mõnikord koostööd mõne teise käsitöolisega ja siis on kindlad koostööpartnerid enamasti oma lähipiirkonnas. Iga käsitöötoode on oma meistri nägu ja tegu. Kui võtta juurde abilisi, siis kaotab tehtav töö osaliselt oma meistri isikupärast, seega teevad 14 käsitöolist (70%) kõik tarviliku ise. Abilisi kasutatakse ainult siis, kui on tegemist suurema tellimusega või lühikese tähtajaga.

Kui aluseks võtta praegust käsitöö tegemise mahtu, siis 11 käsitöolist (55%) soovivad samamoodi edasi teha, 9 (45%) tahavad natuke suuremalt ette võtta. Peamisteks takistusteks laienemisel on ostjate/tellijate puudus (8 käsitöolist ehk 40% nimetas seda takistust), raha laienemisega seotud kuludeks pole (samuti 8 vastaja, ehk 40% mure). Tooraine puudus kimbutab 7 vastajat (esile tuli probleem rohkem puutöö vallas). Nelja käsitöölise jaoks oli ettevõtluse arengut takistavaks teguriks müügikoha või omal sobiliku tööruumi puudumine.

Oma olemasolevaid teadmisi on nõus ja valmis jagama 15 (75%) käsitöömeistrit, 5 (25%) ei saa seda teha erinevatel põhjustel, kas ruumi puuduse, tervise või veel väheste teadmiste

tõttu. Ligi kaks kolmandikku on nõus võtma hooajaliselt õpilasi või abilisi, kellele oma teadmisi edasi anda.

Tekstiili valdkonnas on tegijaid palju ja **konkurentsi** turul peeti üsna tugevaks. Keraamikud pidid tugevalt vaeva nägema uute ideede välja mõtlemisega, et konkurents püsida. Need meistrid, kes tegid hästi isikupäraseid tooteid, tundsid end konkurents kindlamalt.

KOKKUVÕTE UURINGUEESMÄRKIDE TULEMUSTEST

Vana-Võromaa käsitöösektori üldine pilt. Vana-Võrumaa on praegu veel suures osas traditsiooniline maaelulaadiga hajaasustuspiirkond, kus põlvest põlve edasiantud käsitöösused on elavas kasutuses, sest käsitöö aitab peredel majanduslikult paremini toime tulla. Nii nagu vanastigi, on ka praegu käsitöö sesoonne tegevus, seda tehakse siis, kui muude toimetuste-tööde kõrvalt aega on. Käsitööettevõtlus on siin piirkonnas enamasti kas elustiiliettevõtlus või perede toimetuleku-ettevõtlus. Käsitöö-ettevõtluse arvuliste näitajate kohta on hinnangut anda keeruline, sest vastavat andmestikku ei ole.

Käesoleva uuringu jaoks koondatud isikupõhiste andmete järgi tegutseb 2014. aastal Vana-Võrumaal ligikaudu 250 käsitöölist, kes teevad käsitööd (lisa)sissetuleku saamiseks. Tegutsetakse eraisikutena, FIE-dena või ollakse seotud mõne ettevõttega (talu, OÜ, MTÜ), mille kaudu oma toodangut realiseeritakse.

Harrastuslikke ja ajaviitelisi käsitööringe/seltse tegutseb piirkonnas kokku 70 ringis, nendes toimetavad enamasti eakamad näputöö tegijad, kes teevad asju oma tarbeks. Lisaks nendele on käsitööringe tegutsemas ka maakoolides huvitegevuse raames. Vana-Võromaa piirkonnaülene koostöö ei ole aktiivne, küll aga tegutseb kümnekond väiksemat (kihelkonna, valla või mitme küla piires) käsitööliste koostöövõrgustikku.

Vanal Võrumaal on praegu tegutsemas 7 käsitööpoodi, aga käsitööd on müügil ka muudes poodides, infopunktides, käsitööliste töökodades/ateljeedes, turistide meelispaikades.

Aluseks võttes uuringus osalenud käsitöölisi võiks praegu **Vana-Võromaa keskmist käsitöölist** kirjeldada nõnda: Üle keskea, palgatööl käiv, kodus peale põhitööd käsitööga tegelev meister, kes teeb erinevaid tooteid üksi, aga hinge ja armastusega. Ta on õpihimuline ja valmis täiendama nii ennast kui andma oma teadmisi edasi teistele. Oluline on samas valdkonnas tegevate käsitöölistega lävimine. Oma tööde müügi ja reklaamimise juures jääb ta tagasihoidlikuks, kuid kui keegi aitaks müügitööga tegelda, siis on ta valmis tegema veel rohkem (ka abilisi võtma) selle nimel, et tellimus saaks täidetud. Ühel meistril on reeglina mitmeid erinevaid oskusi, mis annab võimaluse teha päris laias valikus tooteid.

Vana-Võromaa käsitöö piirkondlikud erisused praegusel ajal. Vastseliina kihelkonnas tehakse rohkem lapitehnikas esemeid, Räpinas tulevad esile tekstiilitöö-oskustega erinevad

tegijaid. Urvaste kihelkonnas on tugevad rahvariiede ja etnograafiliste esemete tegijaid. Karula paistab silma villatöö, kangakudumise ja nukkude meisterdamise poolest. Rõuges on palju vanu traditsioone järgivaid eakamaid tegijaid. Lisandumas on keraamikaga tegelejaid erinevates Võrumaa kantides. Üllatavalt tagasihoidlik on puidust väike-käsitöötoodete valmistamine.

Käsitöötoodete valik on üsna lai, esemeliselt tehakse enim ehk erinevaid rõivaid ja kodutekstiile, aga valik on lai ka kottide, nõude, väikemeenete ja sepiste osas. Esile võiks veel tõsta kohalikust puidust omanäolise mööbli tegijaid. Vanal Võromaal on ka lõõtspillide ja kannelde meistreid, laastukorvide kudujaid, käsitöövahendite tegijaid, seebikeetjaid, puunikerdajaid, ehteseppi.

Üheks **kitsaskohaks** meistrite tööde juures on olnud **vähesed teadmised paikkonna kultuuripärandist**. Ei osata esile tuua kohalikku omapära, kuigi arvati, et sellest oleks müügi juures kasu. Siit võib järeldada, et kultuuripärandiga seotud valdkondades oleks tegutsemiseks ruumi palju. Omapära pruukimist piiravad ennekõike teadmiste/info puudumine, seda nimetati eelkõige tekstiile valmistavate/töötlevate käsitöölise poolt (siiski rahvarõivaste tegijad on siin erandiks). Kohaliku kultuuripärandi võimalusi ollakse valmis rohkem kasutama, kui oleks vaid teadmisi, mis on Vana-Võromaa pärane, millist materjali pruukida. Väidetavalt pole siiani sellele teemale ka keegi rõhku pannud. Selle kitsaskoha lahendamisel oleks ilmselt abi koostööst ja toetavast võrgustikust – käsitöölise ringi on vaja tuua kultuuripärandit tundvad inimesed, kes aitavad leida üles kultuuriomapära kasutamise võimalused ning oskaksid anda näpunäiteid toodetele lugude lisamisel.

Kõigi eri käsitööliskide tegijatelt jäi vestlustes kõlama lause, et ideid on palju, **tahaks teha rohkem kui ainult ostjaid jaguks ning oleks väljundit piiri taha**. Probleemiks on ka mõnes alavaldkonnas tooraine puudus. Puutöömeistrid kurtsid vajaliku tooraine vähesuse (roikad, kasepahn, kuiv laud, pirdudeks sobivad puud jms) või hoiustamise tingimuste puudumise üle. Ideid on, kuid enamasti jääb teostus toppama kvaliteetse toormaterjali taha. Tekstiiliga tegelejal on raskusi lõnga värvide valiku leidmisega (nt rahvarõiva seelikute, võöde jaoks on vajalikud üsna täpsed värvid) ja lõnga kvaliteedi osas on vajakajäämisi.

Käsitöö müük toimub praegune enamjaolt nõnda, et klient leiab tootja üles tuttavate, teiste tellijate või sõprade kaudu. Sellist müügisuunda peavad meistrid kõige kindlamaks. Paljud meistrid müüvad oma tooteid kohapeal s.t kodukoha lähedal olevas käsitööpoes või mõnes muus müügipaigas. Internetikeskkonda on müümisel kasutanud kolmandik uuritud käsitöölisest. Samas oli enamus valmis oma kaupa Vana-Võromaa e-kaubamajja välja panema, kui selline müügi ja reklaamivõimalus oleks olemas.

Kauba müümisel panustavad eranditult kõik meistrid oma tehtud kauba kvaliteedile. Vastanute arvates annaks ennast nähtavaks teha veel olles müümise juures teistest eristuv (näiteks rahvariietega) ja oma pakutava kauba eksponeerimine kenas pakendis. Arenguruumi on oma tootele saamisloo või legendi juurde lisamisega.

Käsitöölised on head meistrid, kuid müügis ei tunta end kuigi tugevana, ei osata oma kaupa müüa. Pigem tahetakse ikkagi rohkem uut ja huvitavat toodangut teha kui seda müümas käia. Müügiga tegelemine võtab ka päris palju aega. Müügiga seonduvalt oodataksegi tuge väljastpoolt, seda nimetas 90% küsitletutest. Toeks võiks olla kas koostööpartnerid, mingi koostöövõrgustik, turismisektor, edasimüüjad.

Müügimahud on käsitöölistel nende endi hinnangul tagasihoidlikud: 70%-l tegijatest jääb kaupade müügi aastamaht rahalises mõttes alla 1000 euro, 10% tegijatest hindavad aastaseks sissetulekuks kuni 5000 eurot ja 10% müüvad kaupu kuni 10 000 euro mahus. Üle 10 000 müügimahuga tegijaid valimis ei olnud.

Konkurentsi turul peavad üsna tugevaks tekstiili valdkonnas tegutsejad. Ka keraamikud peavad konkrentsis püsimiseks pidevalt uute ideede ja toodetega välja tulema. Tugevat konkurentsi ei tunneta need meistrid, kes teevad hästi isikupäraseid ja omanäolisi tooteid.

Koostöö käsitöösektori sees on üsna nõrk. Uuritud käsitöölise põhjal selgus, et kaks kolmandikku on üksi tegutsejad s.t et vastutavad oma toote idee, teostuse, kvaliteedi kui realiseerimise eest ainuisikuliselt. Vaid üks neljandik teeb mõnikord teistega koostööd ja siis on ka kindlad koostööpartnerid enamasti oma piirkonnas. Iga käsitöötoode on oma meistri nägu ja tegu. Kui võtta juurde abilisi, siis kaotab tehtav töö osaliselt oma meistri isikupärast, Abilisi kasutatakse ainult siis, kui on tegemist suurema tellimusega või lühikese tähtajaga.

Küsitletud käsitöölised 90% peab vajalikuks ja kasulikuks valdkonna sisest koostööd. Koostöö all mõeldakse ühist reklaami, müüki, õpitubasid, väikest võrgustikku. Sagedamini nimetati just müügi ühist korraldamist.

Suurimaks takistuseks koostöövõrgustiku loomisel peeti eestvedaja puudumist. Oldi valmis kaasa aitama kui oleks keegi, kes käiks välja ideid ja aitaks organiseerida. Takistusteks koostöövõrgustiku loomisel toodi veel välja eestlase kadedust, suuri vahemaid, usaldamatust, mugavust, konkrentsikartust ja koostööpartnerite leiget osavõttu.

Koostööd turismisektoriga pidas väga oluliseks 75% uuringus osalenutest. Käsitöölise nägemuses oli oluline saada infot, milliseid tooteid turistid enim vajaksid, loodeti leida laiemat väljundit oma töödele, uusi kontakte ja tunnustust. Turismis tuleks kasutada kindlasti kohalikku kultuuripärandit ja see oleks omakorda väljakutse kohalikule käsitöömeistrile.

Käsitöötegevuse laiendamise plaane kas lähiajal või kaugemas tulevikus on pidanud ligi pooled küsitluses osalenud. Laiendamise takistustena nimetati sagedamini turu puudumist ja laienemiseks vajaliku raha puudumist. Mõned nimetasid takistavaks teguriks ettevõtluse arendamisel müügikoha või oma tööruumide puudumist.

Uuringu tulemuste tõlgendamisel tuleb silmas pidada, et meetoodiliselt oli tegemist kvalitatiiv-uuringuga, mille valim oma väiksuse tõttu ei ole statistiliselt esinduslik. Valim on läbilõikeline, st esindatud on võimalikult erinevate oskustega, eri tegevusvaldkondadest, eri vanuses ja tegevusmahuga käsitöölised. Tulemustes on suur osa käsitöölise enda hinnangutel.

Kasutatud allikad

1. Intervjuude käigus kogutud andmestik, 2014. Elektroonilised failid Võru Instituudi arhiivis.
2. EKI 2009= Eesti Konjunktuuriinstituut, 2009. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Teine loomemajanduse kaardistus perioodi 2003-2007 kohta. Uuringu aruanne internetis:
http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_2009.pdf, viimati vaadatud 10. juuni 2014
3. EKI 2013= Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013. Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus. Kolmas loomemajanduse kaardistus perioodi 2007-2011 kohta. Uuringu aruanne internetis:
http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus_2009.pdf, viimati vaadatud 10. juuni 2014
4. Elo ja mõistmine Vanal Võromaa inne ja parla. Võro Selts VKKF 2009
5. Eesti pärandtehnoloogia ja käsitöösektori uuring, 2011. Tartu ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. Aruanne internetis:
http://www.kultuur.ut.ee/sites/default/files/www_ut/kasitoo_uuring_vka.pdf, viimati vaadatud 08. okt 2014
6. Karula käsitöölise andmebaas. Karula Hoiu Ühing 2009. Andmebaas internetis:
<http://www.khy.ee/?62>, viimati vaadatud 18. sept 2014
7. Käsitöökogo andmebaas. MTÜ Näputüüselts, Orava Maanaiste Selts, Võru Instituut ja Võro Selts VKKF 2009. Andmebaas internetis: <http://www.lauluisa.ee/kasituukogo>, viimati vaadatud 18.sept 2014
8. Rahvakultuuri valdkondlik andmekogu. Üle-Eestiline, loodud 2007, viimati täiendatud 2012. aastal, internetis: <http://www.rahvakultuur.ee/?s=107>, viimati vaadatud 08.juuli 2014

9. Tsõõr ümbre Vana-Võromaa käsitüü. Infovoldik 2013. Koostanud MTÜ Näputüüselts.
10. Vana-Võrumaa kultuuripärandile toetava ettevõtlussektori valik-uuring, 2013. Võru Instituut.
Uuringu aruanne internetis:
http://wi.ee/img/picture/projektid/uma_arenguprogramm/Vana_Vorumaa_uuring2013_aruanne.pdf, viimati vaadatud 10. okt 2014

LISA 1 - Võro internetikaubamaja käsitöö kaubavalik

VÕRO INTERNETIKAUBAMAJA KÄSITÖÖ KAUBAVALIK (VÕRO ERIPÄRAGA KAUBAD)

Selgituseks:

Tumedas kaldkirjas on esitatud esemed, mida tehakse, aga tegijatega pole veel ühendust võetud
Heledamas kaldkirjas on esemed, mille tegijaid ei ole piirkonnast praegu teada.

1. TOODETE PÕHIJAOTUS (EESTI KEELES)

MEENED
KINGITUSEKS

PILLID

KORVID
MÄNGUASJAD

RAHVARÕIVAD
SUVERÕIVAD
TALVERÕIVAD
JALANÕUD

KODUTEKSTIIL
NÕUD
MÖÖBEL
SAUNAKAUBAD
SILDID
SEPISED

KOTID

EHTED

PUDI-PADI

KÜÜNLAD

KÄSITÖÖMATERJAL

VANAST UUS

2. TOODETE PÕHIJAOTUS KOOS ALLJAOTUSTEGA (VÕRU KEELES)

MEELÜSSE

KÜLMÄKAPI MAGNEET
PLEIÄTSI
PUUST SAINAKALENDRI
JÄRJEHOITJA
VÕTMÕHOITJA
HAANIMEHE NÖPS
KÜLÄKOSTI TSÄI
MÄRKMEERAAMAT
KIMMÄS KAMAKAS

KINGIS

MEELÜSSE
KAARDIKÖSÕ
KINGIKOTI
KINGIKARBI

PILLI

LÕÕTS
KANNEL

KORVI

LAASTUKORV,
VITSAKORV

LATSILÕ MÄNGMISES

PUPE
PUUST MÄNGUASJA
PUPÕMÜÜBLI
ELÄJÄKESE
MÄNGU

RAHVARÕIVA

RAHVARÕIVA TÄÜSVÄRK
SUURSÄRK
SUURRÄTT
UNDRUK
HAMÕ
VÜÜ
EHTE
SUKA
KINDA
KÄNGÄ, SAAPA
KÜBÄRÄ
SEEREPAILA
KOTT RÕIVIDE MANU

SUVÕS RÕIVIT

LINATSÕ HAMMÕ JA KLEIDI

TALVÕS RÕIVIT

MÜTSI
KINDA
SUKA
KÄELÄMMISTAJA
SALLI
KAMPSI

JALAO TSA PANDMISÕS

PASTLA
TUHVLI
KÄNGÄ

TARRÕ TARVILIK

KOETU VAIBA
LAMBANAHA
TEKI, PADJA, SÄNGÜKATTE
LAVVALINA
KOETU KANGA
AKNÕRÕIVA
KÄTERÄTIKU, SANNALINA

ANOMA

AHUPOTT
KAUSI
KRUUSI
TALDRIKU, LIUA
LUITSA, VÄIDSE, KAHVLI
ANOMAKOMPLEKTI

kavval! PUDELAHOITJA
kavval! TASSILÄMMISTAJA
kavval! KANNILÄMMISTAJA

MÜÜBLI

LAUAD, TOOLID
RIIULID, KAPID
LAMBID

SANNA-ASJA

NUUSTIK
SIIP JA SEEBIALOS
SANNALINA
SANNAMÜTS
VIIL SANNAN TARVILIKKU

SILDI

USSÕSILDI
ÄRI- VAI TALOSILDI
JUHATUSÕS JA HOIATUSÕS

SEPÄTÜÜ

*TULÕ VIIL VÄLLÄ VALLI, (SEPPIGA KÕNÕLDA)
VARNA, VAGJA
USSÕHENGE
AHUROOP
KIRVÕS*

PAUNA, PUNGA, KOTI

RAHVARÕIVIDE MANU
TENGPUNG
ÜLE-ÕLA KOTT
KÄEKOTT
TURUKOTT
PUUTRE JAOS KOTT
MOBIILI KOTT
SÄLLÄKOTT
KINGIKOTT

EHTMISES

SÕLG
SÕRMUS
KÄEVÕRU
KAALA RIPUTA
KÕRVARÕNGA
HÄÄ HOITMISES JA KUR´A KAITSMISES

PUDINA

NÕPSI
KABLA JA NÜÜRI

KÜÜNDLE

KÄSITÜÜ TEGEMISES

PEELE (KANGASPUU)
VÄIKUMBA RIISTA
MAAVILLATSÕ LANGA
KÄSITSI KEDRAT LANG

VANAST VAHTSÕNÕ

RÕIVALAPEST TEKID

LISA 2 - Intervjuu struktureeritud küsimustik

Infokiri uuringus osalejale³

Hää käsitüü tegeja, -ettevõtja.

Võro Instituut vidä iist tegemiisi, mis avitase Vana-Võromaal ja võrokõisi esierälidsele kultuuriperändüsel häste vällä paistu. Vana-Võromaa käsitüü ja käsitüümeistre omma kimmähe üts mi kandi kaubamärk. Seo uurmistüü käigin otsimi üles meistreid egäst Võromaa kihlkunnast, kiä tegevä võroperäst vai häste umanäolist käsitüüd.

Hää käsitüü-asi Võromaalt om sääne tarbe- vai iloasi, mille man om pruugitu kohalikku tava, tiidmist, materjali ja mille manu käü uma lugu.

Edespidi om plaanin käümä saija võro kaupu e-puut ja ku käsitüü tegejal huvvi om, sös ka kuuntüütsõõr. Naabride setode ja mulke man omma kuuntüüst kasunu mitma suurõ ja häste välläpaistva asja, olkõ tuu sös esinduslik müük, hää käsitüüteedüsse üleslõudmine vai meistrekodade kuuntüüvõrk.

Seo uurmistüü käigin

- korjami tiidmist käsitüü tegemise ja kaupu kotsile, sh pallõmi lupa asjust pilte tetä
- tahami ülekaehust saija käsitüükaupu müügi saisust prõlla,
- küsümi käsitüüettevõtjluse edendamise ja häti kotsile,
- uurimi arvamisi ja huvvi kuuntüü-tarviduse asjan,
- pakumi võimalust kampa lüvvä võro käsitüü e-poodi tegemise man

2014 aastaga suvõl ja sügüse käävä meistridega kõneleman uurja Vilve Oja ja Külli Eichenbaum. Jutuajamine märgitas üles kas õkva puutrehe vai paprõ pääle, käsitüü-asjust tetäs fotosid.

Uurmise käigin korjatu tiidmine jääs hoiulõ Võro Instituuti, saadu andmit kinkalegi tõsele edesi ei anta. Niisamate jääse kõik ülesvõetu pildi instituudi arhiivi ja noid pruugitas niiviisi kuis om kokko lepitü käsitüümeistregaga (nt e-poodin). Kõiki küsümiisi vastuste päält tetäs aruanne, kon andmit üldistadas, kirjeldadas käsitüü saisu ja probleeme, mis tahtva lahendamist. Aroanne pantas kõikile kaemises vällä Võro Instituudi kodolehe pääle ildamba oktoobrin 2014. Teedüsse aroande kotsile saava uuringun osalenu uma kontaktis antu e-posti pääle.

Uurmisega koratu tiidmist on vajja võro käsitüü ku üte paikkundligu majandusharo edendamise man.

Vana-Võromaa käsitüü parõmba järje pääle avitamine om üts jagu plaanitava Vana-Võromaa regionaalprogrammi (Uma programmi) tegevuisist. Kae programmi ettevalmistuisi kotsile täpsembalt: <http://www.wi.ee/index.php/vana-voromaa-aronguprogramm>

Uurmistüü tegemist ja käsitüü valdkunna arõndustüüd toetas 2014 aastagal Siseministerium.

Hääd kuuntüüd luutõn,

³ (infokirja sai e-posti teel või paberkujul iga küsitletu)

Rainer Kuuba

Võru Instituudi direktor

Täpsämb teedüs: Võru Instituut, Külli Eichenbaum, projektijuht, kylli.eichenbaum@wi.ee, 78 28752, 56611924.

KÄSITÖÖLISE/ETTEVÕTTE ANDMED

Ettevõtte nimi (ja vorm MTÜ, OÜ jne).....

Ettevõtte asukotus

Talu

Küla/ Linn.....

Vald

Maakond

Kontaktisik(nimi)

.....(telefoni nr)

.....(e-mail)

.....(kodulehekülg)

käsitüü om põhitegevus (suurem osa käibest)

käsitüü om lisategevus

Millega põhilidselt tegelet (käü palgatüül *mis ametin*, om ettevõtja, om kodune, om pensionil vm).

.....

Kui pikält olöt käsitüüd müügis tennü?

alla 1 aasta;

1-5 aastat;

üle 5 aasta.

Kas tarvitat palgatüüjõudu ja kui, sõs ku pallu?

kõikaig (..... töötajat)

huuaiõl/aoldõ (.....töötajat) Mändse tüü jaos?

ei sukugi

Kas tüütegeja omma uma perrest, lähikselt naabrusest vai viil kavvõmbalt?

Uma perest

Kodovallast

Kavvõmbast (kost täpsele?

Kost om peri Su mõistmise ja tiidmise?

kotust vai perekonnast (esä, imä, vanavanemba, sugulasõ)

olõ opnu meistri vai mõistja käe all

olõ käünü koolin/kursustel/oppusel

olõ esi opnu ei tiäki kost täpsele

midägi muud:

.....

Kas olõt uma ettevõtmistega käsitüü asjan rahul? Lätt sul häste?

.....
.....

Kaupu kaemine, pildistamine (küsü luba!) ja küsümine

KÄSITÜÜ-KAUBA JA TOOTMINE

Määnest käsitüü -kaupa tiit prõllasel aol müügis (ka tellmise pääle)?

.....
.....

Midä viil olõt tennü vai mõistat tetä?

.....
.....
.....

Mis asja näist kandva hindän mõnt Võromaa eripära. (Ega asja puhul küsü eräle seletüst, mis tuu eriperä tegeja arvaten om?)

.....
.....

Kost tulõva neo materjali/tooraine, millest Sa asju tiit? (Hinnagulise osakaaluna ku pallo om hindäst olõman, pallu om lähiumbrusest, Vanalt -Võromaalt, mujalt Eestist, väljastpoolt Eestit)

esi kotun kasvata/tii/korja

lähiumbrusest

Vanalt-Võromaalt

mujalt Eestist

väljastpuult Eestit

muu MIS?

.....

Kas tiit müügikaupu aastagaläbi vai sõltus tegemine/tootmine ka aastaga-aost (vai viil millestki muust, millest)?

.....
.....

Ku suur om kaupu tegemise/tootmise maht aastan ku tuud mõõta rahakäibega?

kuni 1000 eurot

1000 - 5000 eurot

5000 - 10 000 eurot

üle 10 000 euro

.....

Kost saat ideid ja lahenduisi kaupu vällämärkmises ja tegemises?

.....
.....
.....

Midä Sa võinu pruuki kaupu tegemise ja müümise man Võro kultuuriperändist? Kas kohaligu umaperä pruukmine võinu avita parembahe müvvä?

.....
.....
.....

MÜÜK JA REKLAAM

Kon om Su kaupu päämine turg (kiä ja kon omma ostja?)

kohapääl (täpsusta)

mul omma kimmä tellja (kost).....

üle Eesti

suure liina (Tallinn, Tartu)

vällämaal

muu

Kuimuudu lövvat ostja/kuimuudu jõud ostja Su kauba manu? (kae, kas tabelin om sääne variants olõman) Om seo Sul päämine müügiviis?

Ku om tõisi müügiviise, sõs märgi tabelin neo kah är. (Küsü tabeli perrä üle noid, midä tä esi es nimma)

	Päämine	Niiviisi müü kah	Mõnikõrd tulõ ette	Seod ei olõ pruuknu, a võinu kaaldu	Seo ei tulõ mul ültse kõne alagi
Minult tellitakse					
Müün edasimüüjale					
Annan realisatsiooni peale edasimüüjatele					
Kliendid ostavad minu juurest (kodust, müügikohast)					
Müün internetikeskkondade					

kaudu.....					
Müün ise turul					
Müün laatadel					
Müün katusorganisatsioon või koostöövõrgu võimaluste kaudu					
.....					

Kommentaari:

.....

Midä arvat e-poodist? Kas olõsit valmis võro värgi e-poodin uma kaupu müüki pandma ku sääne puut olõman olõsi? (Või puutrist näüdätä Kihnu e-puuti)

ei

jah

Kommentaari:

.....

Kas kität umma kaupa üles kah? (teete oma toodetele reklaami?)

ei

jah

interneti kodulehekül, interneti eri keskkonnad

reklaamvoldikud, visiitkaardid

sõprade, tuttavate teavitamine

muu, siis mis:

kliente kaudu lätt info edesi

Mändseid nippe Sa pruugit parembas müügis?

hoolitse et asjal olõs hää vällänägemine, asi olõs ka kõrralik ja kimmäs

olõ tennü ilosa pakendi

kauba manu käü lugu (suuline, kirälik)

müümisel püvvä tähelepandmist tõmmada, olla tõisist tõistmuudu

proovi saija kaubalõ mõne tunnustusmärgi

midägi muud

.....

Kas kauba piirkondlik vai kultuuriline eriperä (ku tuu om vällä tuudu) avitas kaupa parembahe müüvvä?

.....

KUUNTÜÜ JA EDESIMINEK

Kas nokitset umaette tetä vai om Sul ka kuuntüüpartnereid (nt regulaarse varustaja, edesimüüja, alltüüvõtu pakja, tüüvõtja, mitme pääle kauba vedu, müügi kõrraldus jms)?

olõ umaette ja tii kõik esi

tii tõisiga ütte ku tõist mõnikõrd kuun kah, a kimmäid ei olõ

mul omma uma kimmä kuuntüüpartneri

Om nä Vana Võromaa piiren, tõisi naabrite (mulgi, seto) man, mujjal?

.....

.....

Kuis tunnet uma käsitüü kotuse päält - kas Su tegevusalal om käsitüün kõva konkurents?

.....

.....

Kas näet et käsitüü valdkunnan võinu olla kuuntüüst kassu? (nt väiku võrgustik, vastastikkune tüüjaotus, tooteseeriade ütime tegemine, ütime reklaam, müük, oppuse)

.....

.....

Midä arvat kuuntüüst piirkunna turismi-rahvaga (nt MTÜ Võrumaa Turism)? Kas võinu tetä lühikursusi/õppusi turismitalode pidajaile/teenindajatele vai reklaami uma käsitüü-kaupu, midä viil?)

.....

.....

Määnest api vai kassu Sa esi ja Su ettevõtmine kuuntüüst võinu saija?

.....

.....

Kuimuudu sa kuuntüüd ette kujotanu?

.....

.....

Mis sekkäs käsitüü valdkunnan kuuntüüvõrgustiku tegünemist?

.....

Olõt esi valmis ja hakkaman sändse võrgustiku tegemise ja edendamise man ?

.....

Ku märgit uma käsitüü tegemise pääle, sõs määne om prõlla Su plaan?

- taha niisamamuudu edesi tetä
- taha tsipa suurõmbalt ette võtta
- taha hoobis tõisi käsitüü-asju tegemä naada
- plaani hoobis är lõpõta
- midägi muud:

.....

Juhul ku meistre käest nakatanu tellmä suurõmban mahun, et sõs ku pallo inämb tä sama jõuga jõudnu tetä (ku pallo om võimalik kasuda, ilma et määneki "sain" kõrraga ette tulnu?) ja miä omma nuu asa, miä nakkassi piirama (ütsindä rohkõmp ja kipõmbalt ei jõvva, materjali ei olõ võtta, ei tahaki suurõmban mahun tetä vm). Vai et midä muud tä hää meelega tennü, ku timä käest tellitänü.

.....

.....

Mändse omma Su jaos päämise hädä, mis sekkäse Su käsitüü-tegemisel edenemist vai laembas kasumist?

- olõ-i hääd vahtsõt äriideed
- turgu ei lövvä, olõ-i kinkalõ müvvä
- tiidmisi jääs veitüs (mäandsit?)
- olõ-i tüüjõudu võtta (määnest olõs vajja?)
- rahha ei olõ, et kasuda vai midä arõnda (a midä olõs vajja?)
- taristu om kehvä (mis täpsele? toorainepuudus, hoone, maapuudus, ühendüstii, internett, elektri, viipuudus??)

☐ sääduse ei lupa üttele vai tõist asja tetä (täpsembält?)

☐

.....

Kas om Sul edespidi tarvidust pruuki ettevõtluse arõndamises ruume (nt laienemises vai vahtse asjaga alostamises) vai olõs vajja tüükoja/tarõ ruumi Võro liinan ? Müügikotust umaette vai kuuntüün suuremban uma (võro värgi) käsitüüpoodin?

.....

.....

Kas olõt huvitet hindä mano selle vai abiliisi võtmisõst? (nt suvõs keskkooliäliidsi nuuri vai tudõngiit, kiä saanu tuuga ütest küllest taskurahha, a tõsõst küllest saanu määndsegi vahtsõ tüü selges ja äkki kiäki näist tahtnugi tulõvigun käsitüümeistris saia)

.....

.....

Tennämi ja loodami edesi kuuntüüle.

.....